

ANTROPONIMIA CLERULUI DIN REGISTRUL DE DIJME PONTIFICALE PE ȘASE ANI [1332-1337] CU REFERIRE LA TRANSILVANIA*

Keywords: *anthroponyms, Church, clergy, Transylvania, statistics*

Cuvinte cheie: *antroponomie, Biserică, cler, Transilvania, statistică*

Apariția la începutul mileniului I d. Hr. a celei mai importante instituții de origine divină, dar care funcționează ca un binom celest-terestru, Biserica, a marcat și trecerea societății umane la un nou model de organizare. Conform decretelor justiniene, *Imperiumul* trebuie să fie în acord cu autoritatea ecleziastică, în sensul în care între treburile umane și cele divine există o *symphonie* [Novella 42, Novella 6]¹. Carlo Fantappiè indica modul în care se armoniza puterea Bisericii și a pontifului, pornind de la acoperirea dreptului roman și cum autoritatea pontificală era de necontestat în lumea medievală². Creșterea ulterioară, în Occident, a puterii pontificale și implementarea hierocrației asupra Europei romane, prin raportarea la *christianitas*³, a permis Bisericii să-și afirme autoritar puterea asupra tuturor celor ce recunoșteau întâietatea Sfântului Petru și a vicarului său⁴. Astfel, în condiții specifice, se dezvoltă în cadrul Bisericii Romane sistemul de dijme, prin care anumite sume de bani intrau în patrimoniul Sfântului Petru cu scopul de a susține eforturile misionare și caritabile ale Curiei. În acest context mai larg se înscrie și redactarea acestui registru de dijme cu referire la spațiul maghiar.

Engel Pál remarca faptul că rareori Curia romană pretindea beneficii materiale extraordinare din acest spațiu de frontieră al *christianitasului*⁵, iar când s-a făcut acest lucru, a fost accidental și fără mari beneficii pentru Curie⁶. În anul 1331 pontiful Ioan al XXII-lea scria

*Acest studiu este parte a proiectului CNCIS din seria PN IDEI 2348/2009: *Antroponomia în Transilvania medievală (sec. XI-XIV). Evaluare statistică, evoluție, semnificații*.

¹ Biondo Biondi, *Religione e diritto canonico nella legislazione di Giustiniano*, în *Acta Congressus Iuridici Internationalis "VII Seculo A Decretalibus Gregorii IX et XIV a Codice Iustiniano Promulgatis"*, Romae 12 – 17 Novembris 1934, vol. I. Roma, Ed. Libreria pontif. instituti utriusque iuris, 1935, p. 101. Înțelegerea are ca scop eliminarea inechităților din corpurile sociale și apărarea bunelor instituții sub umbrela legii romane, care nu este altceva decât legea Bisericii [p. 111].

² Carlo Fantappiè, *Introduzione storica al diritto canonico*, Bologna, Ed. Il Mulino, 2003, p. 52-53. De asemenea, este de notat modul în care decretalele pontificale utilizează limbajul tehnic al împăraților, iar pontifului Siricius [384-399] i se poate imputa achiziționarea stilului „juridico-militar” al constituțiilor imperiale romane (p. 52).

³ Pentru explicațiile termenului v. Șerban Turcuș, *Sfântul Scaun și românii în secolul al XIII-lea*. București, 2001, p. 17, nota 1. De asemenea capitoul I, *Hungary: A frontier society*, p. 6-41, din lucrarea Norei Berend, *At the gates of Christendom. Jews, Muslims and Pagans in Medieval Hungary, c. 1000 - c. 1300*. Cambridge, Cambridge University Press, 2001. În istoriografia maghiară printre primii medievaliști care a discutat originile termenului și l-a utilizat vezi Jenő Szűcs, *Theoretical elements in master Simon de Keza's Gesta Hungarorum (1282-1285)*, în *Etudes historiques hongroises publiées à l'occasion du XIVe Congrès International des Sciences Historiques par la Commission Nationale des Historiens Hongrois*, vol. I, Budapest, Ed. Magyar Tudományok Akadémia, 1975, p. 241-244 unde definește *christianitas* ca „*societas fidelium christianorum*”, cu referire la aceia ce urmau confesiunea romană.

⁴ Fantappiè, *op. cit.*, p. 97, precum și Jaroslav Pelikan, *Tradiția Bisericii. O istorie a dezvoltării doctrinei*, vol. IV [Reformarea Bisericii și a Dogmei, 1300-1700], București, Ed. Polirom, p. 118-119, 127-131.

⁵ Pál. Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale [895-1526]*. Cluj Napoca, Ed. Mega, 2006, p. 170.

⁶ *Ibidem*. Între 1281-1286 s-au încasat prin perceptorul Gerardo de Modena, în 1308 s-au încasat sume pentru cardinalul Gentile, ultimele restanțe fiind ridicate între 1317-1320 de Rufinus de Civinio, arhidiaconul de Tolna [2967 de florini, din care 1744 s-au cheltuit pentru întreținerea percepturului]. Ultimii perceptori pontificali au străbătut Ungaria în anii 1350-1354, respectiv 1373-1375.

clerului din Ungaria că: „mai demult papa Clement al V-lea, de fericită pomenire, din mila și dragostea cucernică pe care o avea pentru Pământul Sfânt, a hotărât la sinodul de la Vienne, cu încuviințarea celui sinod, ca în temeiul puterii apostolice să așeze o dijmă pe toate veniturile bisericești, oriunde s-ar găsi ele, care să se ceară și să se plătească, potrivit obiceiului îndătinat [...] timp de șase ani și să se întrebuințeze la ajutorarea Pământului Sfânt, iar în alt chip împotriva răzvrătiților și a dușmanilor credinței catolice”⁷. Solicitarea pontificală venea pe fondul notificării că din Ungaria nu se strânsese nimic după 1311, iar scrisoarea indica modul cum se va face⁸. Însărcinați cu colectarea dijmelor au fost Iacob al lui Berengariu, benedictin, econom al conventului din Grasse din dieceza Carcassone, și Raymond de Bonofato, preot al capelei Sf. Mihail din dieceza Limoges⁹.

Pe data de 18 martie 1332, Suveranul Pontif solicita regelui Carol Robert să sprijine prin toate mijloacele activitatea de colectare a dijmelor pe 6 ani¹⁰, cerere adresată pe data de 1 aprilie 1332 și voievodului Transilvaniei, Toma Szécsényi, precum și comitelui de Satu Mare¹¹, Paul Szántói. Apelul la cei doi nu era întâmplător, din moment ce dieceza Transilvaniei era vizată și ea de colectori, ce se găseau chiar în acea perioadă acolo¹², iar Toma era rudă cu familia regală¹³, putând să influențeze decizia regală. De altfel, Toma Szécsényi se găsea în grațiile pontificale, după cum rezultă din mandate pontificale adresate acestuia sau fiului său, Mihail¹⁴.

La data de 1 aprilie 1332 rugămintea pontificală de sprijin se îndrepta și spre arhiepiscopii și episcopii din regatul maghiar¹⁵, ceea ce sugerează o indolență a autorităților față de efortul colectoarelor pontificale. Poate, nu întâmplător, Ioan al XXII-lea decidea la data de 1 iunie 1332 să dea curs solicitării regale de a primi 1/3 din beneficiile colectate de trimișii pontificali, tocmai pentru lupta sa acerbă pentru credință la frontiera *christianitas*-ului¹⁶. În urma acestui gest de bunăvoință pontificală, mandatele de la Avignon nu mai conțin asemenea impulsioni pentru diverșii factori decizionali, iar colectarea dijmelor se poate desfășura normal.

Trebuie menționat faptul că la nivel de delegați pontificali, în 1335, la data de 5 august, Benedict al XII-lea, succesorul lui Ioan, îl acredita pe lângă curtea regală, ca și colector al dijmelor pe 6 ani, în locul lui Raymond de Bonofato pe Iacob de Langres, sacristiar al bisericii din Carpentras¹⁷, care pe data de 23 aprilie 1336 se găsea în Transilvania unde încasa niște sume

⁷ *Documente privind Istoria României, veacul XIV, C. Transilvania*, vol. III [1331-1340]. București, 1954 [în continuare *DIR*], doc. 12, p. 7.

⁸ Timp de șase ani la două date: una fixă - 1 noiembrie [sărbătoarea Tuturor Sfinților], una mobilă: Înnălțarea Domnului [40 de zile după Paști].

⁹ *DIR, C., Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 9, p. 4, doc. 10, p. 4, doc. 11, p. 5, doc. 12, p. 6-7, doc. 13, p. 7-8, doc. 59, p. 254-255, doc. 92, p. 271. Din corespondența asociată acestei legății știm că cei doi aveau subordonați un număr de subcolectori pontificali pentru fiecare dieceză. La data de 25 ianuarie 1332 cei doi erau prezenți la Alba-Iulia de unde îi scriau prepozitului de Sibiu, *Thomas*, pentru a-l anunța că parohii din Slimnic, Cîsnădie, Șura Mică, Noul, Ocna Sibiului, ceruseră copii după scrisoarea apostolică și nu le plățiseră, fiind pasibili de excomunicare pentru datoria de trei mărci cât costase redactarea [doc. 59, p. 254-255]. Tot din scrisoarea respectivă știm că cu ceva zile înainte de 25 ianuarie cei doi trimiși fuseseră la Sibiu unde, respectivii parohi solicitaseră magistrului Ioan, notar și scrib apostolic, întocmirea acelei copii.

¹⁰ *Ibidem*, doc. 72, p. 260.

¹¹ *Ibidem*, doc. 76, p. 262-263.

¹² *Ibidem*, doc. 56, p. 122 [1 martie], p. 123 [3 martie].

¹³ Pál Engel, *Középkori Magyar genealógia* [CD-Rom]. Budapesta, 2001, neamul Kácsics: căsătorit cu Anna de Auschwitz, nuda regină. Vezi și *DIR, C. Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 105, p. 276-277 [scrisoarea reginei pentru capitulul de Alba Iulia].

¹⁴ *DIR, C. Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 65, p. 256 [9 martie 1332] și doc. 66, p. 257 [1332, martie 9].

¹⁵ *Ibidem*, doc. 77, p. 263.

¹⁶ *Ibidem*, doc. 89, p. 269-270, doc. 90, p. 270. De asemenea mandatul prin care pontiful porunea celor doi colectori să cedeze treimea cuvenită regelui din tot ceea ce însemna suma celor 6 ani [doc. 92, p. 271].

¹⁷ *Ibidem*, doc. 249, p. 356.

de bani de la parohii din dieceză¹⁸. În 15 martie 1336 același Benedict al XII-lea îi anunța pe Iacob al lui Berengariu și pe Iacob de Langres despre faptul că l-a delegat ca și ajutor temporar al acestora pe colectorul pontifical din Polonia, Galhard de Carceribus, prepozit de Titel [arhiepiscopia de Kalocsa]¹⁹.

Pe data de 6 mai 1337, aproape de finalul perioadei de colectare a respectivelor dijme, pontiful îl numește ca și nunțiu apostolic, alături de cei trei precedenți și pe Petru al lui Gervasius, canonic de Viviers²⁰.

Nunțul era investit cu puterea de a rosti interdictul, suspendarea sau excomunicarea și avea obligația de a informa Curia asupra stării de fapt din regatul maghiar.

În aceeași zi Benedict al XII-lea îl anunța pe regele Carol Robert că pot fi trimiși spre Avignon banii strânși în sus-zisa perioadă²¹, iar pe cei trei nunții despre faptul că Iacob de Langres și Iacob al lui Berengariu au obligația de a se prezenta Curiei cu un raport complet²².

Acești trimiși ai Curiei de la Avignon s-au bucurat pe parcursul celor 6 ani în care au cutreierat ținuturile Ungariei de sprijinul unor subcolectori, unii cunoscuți, alții nu. Dintre ei îi amintim pe Benedict, arhidiaconul de Tylegd, și pe Toma, custodele capitlului de Alba Iulia, din dieceza Transilvaniei²³, Ioan al lui Vitus și Ioan al lui Dominic [1333-1334], Ioan al lui Vitus și Ioan al lui Gașpar [1335] din dieceza de Agria²⁴ sau, personal, Iacob al lui Berengariu în 1332, pe data de 1 martie, respectiv 3 martie 1332, când a încasat sume de la unii clerici ai diecezei transilvănene²⁵.

Într-un *appendix* al registrului există câteva adnotări ale lui Raymond de Bonofato, care ne permit să identificăm traseul urmat de cei doi nunții apostolici, precum și cheltuielile lor *super expeditionibus Regni Ungarie*: la 27 aprilie <1331>²⁶ cei doi [*ego et socius meus dominus Jacobus Bellenguarii*] au părăsit călare [*pro equis conductis*] Avignon-ul și au cheltuit 7 florini până la Nisa; aici au luat o galeră [*guallea*] cu 14 florini și 14 chulaqi până la Pisa. De la Pisa la Segni [Signia] s-au deplasat cu cătări sau măgăruși [*pro conductione animalium*] și tot cu același mijloc de transport [*pro conductione animalium castris comitis*] au ajuns la Zagreb, venind de la Veneția, contra unei sume de 5 florini²⁷.

Între Segni și Veneția au făcut traseul cu o barcă [*pro barqua*] [probabil un flotor intermediar între barca obișnuită și o galeră] ce i-a costat 2 florini și jumătate, iar apoi s-au deplasat spre Buda²⁸ unde s-au întâlnit cu Chanadin Telegdi, arhiepiscopul de Strigoniu și primat al Ungariei, respectiv Nicolae Dörögdi²⁹, episcopul de Agria.

¹⁸ *Ibidem*, doc. 56, p. 173. Dintr-un alt document, anterior zilei de 5 august 1335, datat 13 iunie 1333, Ioan al XXII-lea îl recomandă episcopului de Cenad pe Iacob de Langres, canonic de Mauriennes ca nunțiu al său în locul lui Raymond de Bonofato, care murise între timp [doc. 141, p. 298]. Explicația defazajului, rezidă, probabil între momentul numirii oficiale [1333] și anunțarea regelui /acreditarea lui Iacob[1335] într-un context ce impunea acest lucru oficial.

¹⁹ *Ibidem*, doc. 318, p. 408, doc. 319, p. 408.

²⁰ *Ibidem*, doc. 326, p. 412.

²¹ *Ibidem*, doc. 327, p. 412.

²² *Ibidem*, doc. 328, p. 413. Banii [sau bunurile colectate] „în monete de aur sau de argint” urmau să fie depuse la „iubiții fii negustorii din societatea Acciaiuoli [*Azayolorum*] din Florența, care stau la Veneția [filiala venețiană a băncii]” [6 mai 1337], cf. doc. 329, p. 413.

²³ *Ibidem*, doc. 56, p. 122.

²⁴ *Schematismus Cleri Almae Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi 1864*, Szathmárin, 1864, p. 24. Vezi unele mențiuni și în *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 248, nota 11, respectiv p. 251.

²⁵ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 122-123.

²⁶ *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*, seria I, vol. I. Budapesta, 1882, p. 409. Raymond a notat din grabă „anno Domini MCCC”.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Pentru cei doi vezi Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, vol. I. Budapest, Ed. Magyar Tudományos Akadémia, Történettudományi Intézete [seria Historia], 1996, p. 63 și p. 68.

Registrul ca atare, în care s-au consemnat sumele cotizate de clericii maghiari între 1332 și 1337, este inegal ca valoare de redacție în ceea ce privește regiunea care ne interesează în mod direct. Cea mai bine ordonată dieceză este Oradea, care de altfel s-a bucurat de o impozitare pe parcurs real de 6 ani³⁰ în toate arhidiaconatele componente³¹, plus orașul Oradea și capitulul catedralei. Redactorii registrului și subcolectorii au dat dovadă de un bun simț al organizării, astfel încât scăpările de înregistrare sunt minime.

Dieceza transilvăneană însă, chiar dacă s-a bucurat de prezența nunțului pontifical [cel puțin în 1332], este un exemplu negativ de înregistrare a plăților și a celor datori a plăți dijma. Înregistrările sunt fracționate pe cel puțin două plăți anuale, sumele sunt încasate doar pe 5 ani³², iar adeseori redactorii registrului au uitat să menționeze faptul că s-a trecut la un alt arhidiaconat decât cel anterior³³. Ultimele plăți sunt din anul 1336 și sunt făcute de arhidiaconi sau de preoți din arhidiaconatul de Ozd³⁴ astfel încât aceste plăți par a fi mai mult simbolice pentru anul al cincilea de dijmuire. Prepozitura de Sibiu a fost impozitată doar pe trei ani [1332-1335], iar plata s-a făcut de fapt doar în anul 1337³⁵.

Conform registrului, din cele două dieceze s-a încasat [cu tot cu plata făcută de cei doi episcopi] o sumă de 3247 de mărci, 3 fertuni, 10 groși și 2 dinari³⁶.

Dieceza de Cenad a avut parte de o impozitare pe trei ani [1333-1335], fără a avea deficiențele transilvănene, în timp ce înregistrarea plăților din dieceza de Agria sunt mai mult decât expeditivă, fiind menționată, fie numai localitatea³⁷, fie localitatea și suma, fără a se mai aminti titularul bisericii locului³⁸. Din *Enciclopedia Evului Mediu*, editată sub redacția lui Andre Vauchez³⁹, din bibliografia aferentă subiectului pentru spațiul Vest european și Central european, se distinge noutatea pe care subiectul o are în preocupările istoriografice [1979-1997] și delimitările și limitările pe care acest aspect le cunoaște.

A da un nume unui nou născut astăzi pare de domeniul banalului, dar în societatea creștină ieșită din mileniul marilor migrații subiectul era de certă competență a Bisericii.

El exprimă fără cale de întoarcere apartenența noului născut sau a adultului proaspăt botezat la societatea cetățenilor creștini. Prin acest gest noul născut devine parte a Împărăției și este chemat să o moștenească, să facă parte din aceasta⁴⁰.

Monique Bourin indica faptul că în Biserica romană interesul pentru botezarea cu nume de esență creștină nu a fost prezent până în secolul al XIII-lea, în timp ce în Biserica Orientului aceste aspecte au o emergență timpurie⁴¹.

³⁰ *DIR, C. Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 41-122.

³¹ Acestea erau, în ordinea colectării pe ani: Bihor, Bekes. Homorog, Călata, Zeghalm, Coleșer.

³² *DIR, C. Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 122, p. 123/p. 137 [pentru observarea fracționării].

³³ *Ibidem*, p. 127, p. 130, p. 134, p. 136, p. 141, p. 147, p. 148, p. 151, p. 153, p. 154, p. 157, p. 158, p. 161, p. 163, p. 164, p. 170 ș. a.

³⁴ *Ibidem*, p. 218.

³⁵ *Ibidem*, p. 219, p. 219-221.

³⁶ *Ibidem*, p. 221. Conform editorilor textului în limba română marca transilvăneană era ceva mai ușoară decât marca de Buda. Astfel greutatea mărcii transilvănene [ca măsură de greutate și nu ca monedă!] era de 206 grame, iar cea de Buda cântărea 245 de grame [cf. nota 4, p. 165]. Practic, trimișii Curiei reușiseră să adune ceva mai mult de 668 kg și 882 de gr. de argint din arealul celor două dieceze.

³⁷ *Ibidem*, p. 250-251.

³⁸ *Ibidem*, p. 252.

³⁹ *Encyclopedia of Middle Ages*, eds. André Vauchez in association with Barrie Dobson and Michael Lapidge, vol. II [K-Z]. Chicago, Illinois, 60611, USA, Ed. Fitzroy Dearborn Publishers, 2000, p. 1002.

⁴⁰ Matei, 19: 29: Și oricine a lăsat case sau frați sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarine, pentru numele Meu, înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.

⁴¹ *Encyclopedia of Middle Ages*, p. 1002. Sfântul Isidor de Sevilla [sec. VI d. Hr.] discutând în lucrarea sa, *Etymologies*, despre și diverse aspecte legate de teologie, în cartea a VII-a, la capitolul I, intitulat „Despre Dumnezeu”, arată la

Spre 1050 conversia creștină a spațiului european fusese aproape finalizată, după opiniile istoricilor, rămânând ca „inelul” de state nou-converse [Norvegia, Polonia, Danemarca, Ungaria] să finalizeze acest proces de acceptare a agregatului de rit roman⁴².

Prin fixarea de către pontiful Grigore al IX-lea a calendarului sărbătorilor, ce oferea o bază antroponimică [1232] și prin suportul oferit de Scriptură pentru nașterea întru Biserică prin Botez⁴³ credinciosul pășea spre lumea lui Hristos.

Șerban Turcuș observa faptul că și Transilvania s-a înscris cu un oarecare retard în acest proces de „revoluție antroponimică” ce a început în etapa hierocrației și că inclusiv în cadrul sinodului interprovincial de la Buda [1279], legatul pontifical Filip de Fermo a interzis cu desăvârșire laicilor să dea nume copiilor fără acordul și participarea clericului ce a botezat copilul⁴⁴. Mai trebuie de asemenea precizat faptul că onomastica creștină de factură orientală greco-slavă, după cum se va vedea, interferează pe alocuri efortul antropnomic al Bisericii române, la fel cum fondul germanic, al coloniștilor are și el substanță în spațiu denumit *fundus regius*. Despre vechile nume tribale maghiare putem afirma că se ivesc sporadic.

La fel ca și în alte regiuni geografice ale Europei de rit latin, clericii din arhiepiscopia de Kalocsa, adică din diecezele răsăritene ale regatului maghiar, precum Oradea, Transilvania, Cenad, Agria, sunt foarte greu de urmărit în studii individuale, deoarece sunt beneficiarii doar ai unui *nomen proprium*, dublat uneori de funcția clericală pe care o ocupă⁴⁵. Arareori se bucură de o poreclă care să-i individualizeze printre ceilalți officianți ai *missei*. Pornind de la sugestiile relative, oferite de miscelaneul de articole publicate sub numele *Genese medievale de la anthroponymie moderne*, consider că rezultatul final va indica capacitatea de raportare a clericilor din Ungaria secolului al XIV-lea la o antroponimie specific creștină.

Sistematizând numele preoților din cadrul registrului pentru cei șase ani am identificat un număr total de 1669 de clerici, distribuiți în cele patru dieceze. Dintre aceștia 1669, doar doi beneficiază de un prenume dublu. Este vorba de *Thomas Tobyas*, preot de *Nagypalad*⁴⁶, din dieceza Transilvaniei, care plătește o singură dată dijma în anul 1334, respectiv *magistrul Paulus Priscianus*, tot din dieceza Transilvaniei amintit pentru prima dată la 1332⁴⁷. Calculând procentual, prezența celor două nume reprezintă un procent de 0.11% din totalul amintit mai sus. Se poate remarca cu privire la cele două nume asociate, că unul este de origine iudaică [*Tobyas*], iar celălalt

punctul 1 că Fericitul Ieronim a fost primul dintre scriitorii creștini care a tradus în limba latină înțelesul numelor ebraice, dar din lipsă de timp și spațiu, multe le-a lăsat neexplicate, ceea ce îl îndreptățește, în amintirea vrednicului înaintaș să facă acest lucru cf. Ernst Brehaut, *An encyclopedist of the Dark Ages. Issidore of Seville*, New York, Columbia University Press, 1912, p. 192. Tot Isidor, la capitolul 6 arată faptul că mulți oameni din vechime și-au primit numele într-un mod profetic, fiind în armonie cu trecutul și viitorul lor, cf. *Ibidem*, p. 195.

⁴² Collin Morris, *The Papal Monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*, Oxford, Ed. Clarendon Press, p. 13.

⁴³ Șerban Turcuș, *Biserica Romană și reglementarea impunerii numelui în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Catholica*, an 54, nr. 4, 2009, p. 112, 113 [citatul din Isaia, 56: 5 despre înscrierea în Cartea Vieții]. Trebuie observat faptul că pe lângă acest pasaj, precum și cel din *Facerea*, 17:5 [p. 124] mai există pasaje care indică coparticiparea lui Dumnezeu la acordarea numelui. Este cazul la *Matei*, 16: 17-18 [Fericit ești Simone, fiul lui Iona...Și Eu îți zic tie, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea], *Marcu*, 3: 16-17 [Deci a rânduit pe cei doisprezece: pe Simon, căruia i-a pus numele Petru; Pe Iacov al lui Zevedeu și pe Ioan, fratele lui Iacov, și le-a pus lor numele Boanergheș, adică fiii tunetului], *Ioan*, 1:42, *Matei*, 1:21 [Ea va naște Fiu și vei chema numele Lui: Iisus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor], corelat cu *Luca*, 1:31. Tot la *Luca*, 1:13 îngerul îl vestește pe bătrânul Zaharia că va avea un fiu ce se va numi Ioan, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, patriarhul BOR. București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 116, p. 121-123.

⁴⁵ Monique Bourine, Pascal Chareille, *Introduction, un autre mod de designation pour les clercs?*, în *Genese medievale de l'anthroponymie modern, Tome II-1. Persistances du nom unique. Le cas de la Bretagne. L'anthroponymie des clercs*. Tours, Ed. Publication de l'Université de Tours. 1992.

⁴⁶ *DIR, C. Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 204.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 151-152.

de factură romană [*Priscianus*]. *Tobias* se leagă direct de *Cartea lui Tobit a Vechiului Testament*⁴⁸, acesta fiind celebrat în calendarul roman pe data de 13 septembrie⁴⁹. În spațiul german, ca nume este atestat în 1170 la Köln, în secolul al XIV-lea apărând în aceeași grafie ca și în Transilvania, la Magdeburg [1368-*Tobias*]⁵⁰. *Priscianus* este o coruptelă pentru *Priscillian*, sfânt martirizat la Roma, alături de Sf. Benedetta și Sf. Priscus, și cu zi de sărbătorire pe 4 ianuarie⁵¹.

În privința supranumelor sau *cognomenelor* situația nu este cu foarte mult diferită. Astfel sunt înregistrați douăzeci și unu de clerici ai căror prenume este dublat de un supranume. Din acest total patru poartă numele de *Petrus*, cinci de *Nicolaus*, trei de *Paulus*, trei de *Ladislau*s, urmați de un *Valentinus*, un *Michael*, un *Martinus*, un *Stephanus*, respectiv un *Dominicus* și un *Andreas*.

Procentual, din total, aceste supranume ocupă 1.25%, fapt care ar duce la un nereprezentativ 1.36% din total a numelor duble și a numelor dublate de *cognomen*. Din alt punct de calcul, situația s-ar prezenta precum în tabelul de mai jos.

<i>Petru</i>	<i>Nicolae</i>	<i>Paul</i>	<i>Ladislau</i>	<i>Valentin</i>	<i>Mihail</i>	<i>Martin</i>	<i>Stephan</i>	<i>Dominic</i>	<i>Andrei</i>	<i>Tot.</i>
4	5	3	3	1	1	1	1	1	1	1
19.05	23.81	14.29	14.29	4.76	4.76	4.76	4.76	4.76	4.76	100

Tabel 1. Distribuția procentuală % a numelor din totalul celor dublate de un supranume.

Trebuie menționat, de asemenea, faptul că din cei douăzeci și unu de clerici, șaptesprezece sunt membri ai unuia dintre cele trei capitluri: Oradea, Transilvania, Cenad, iar patru sunt simpli sacerdoți, dar toți din dieceza transilvăneană. Unul dintre ei este din Năsal [*Valentinus*], altul din Câpușul de Câmpie [*Dominicus*], altul [*Andreas*] din Banabic, iar altul dintr-o locație neprecizată din aceeași dieceză [*Paulus dictus Zumur*]. *Valentinus* este amintit de trei ori începând cu anul 1332, *Paulus dictus Zumur* o dată în anul 1332, *Andreas* o dată în același an 1332, iar *Dominicus* o dată în 1335.

Repartizată pe dieceze situația s-ar prezenta astfel:

Dieceza	Oradea	Transilvania	Cenad	Total
Nr. clerici	12	5	4	21
%	57	24	19	100

Tabel 2. Distribuția pe dieceze a clericilor cu nume dublate de cognomene.

Putem astfel observa că în proporție de 100% clericii orădeni ce posedă un cognomen fac parte din capitlu, la fel în dieceza de Cenad, în timp ce dieceza transilvăneană se află la polul opus cu 1/4 din numărul total al acestora.

Dintre aceste personaje, despre unul dintre ele știm că ocupă poziția de *lector* în cadrul capitlului din Kw [Serbia, grafia originală a scribului] și beneficiază și de un canonicat și în cadrul diecezei de Cenad. Este vorba despre *Petrus Padovanus*⁵². Restul dintre cei înregistrați sunt amintiți fie ca și simpli canonici, fie îndeplinind și funcția de preoți parohi la bisericile din Oradea.

⁴⁸ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, patriarhul BOR, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 917-926.

⁴⁹ Wilfried Seibicke, *Historisches Deutsches Vornamenbuch, Band III [L-Sa]*, Ed. Walter de Gruyter, Berlin-New York, 2000, p. 271. Numele ebraic *Tobijah* se traduce ca „plăcut Domnului”.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ semnificație: „din familia lui Priscilla”.

⁵² *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 222. Din text rezultă că este de origine nobilă fiind numit ca și *magister*.

Ca origine socială, unul, cu siguranță, face parte din aristocrație, este vorba despre *Ladislaus Aba, filius Weywode*⁵³. Celălalt *Ladyslaus*, cunoscut ca și *Cyne*⁵⁴, este fiul nobilului *Petrus dictus Cyne*, originar din comitatul Bihor, fiind posesor al Olosigului⁵⁵. Tot nobilimii îi aparține și *Ladislaus Magnus* [vezi *infra*]. Din punct de vedere al semnificației supranumelor, cinci sunt indicative etnico-geografice; două sunt cert etnice: *Nycolaus dictus Deptunicus* sau *Deuthunicus*, o corupelă pentru *Teutonicul*, după cum observau, de altfel, și editorii români ai textului⁵⁶, la fel ca și *Andreas Saxo*⁵⁷ din Banabici, în timp ce celelalte trei din serie sunt indicative geografice: astfel *Petrus Padovanus* ne indică o legătură cu orașul italian Padova. La o primă analiză am putea afirma că este cert vorba despre un italian, care are anumite atribuții în spațiul sudic al regatului.

Tot la fel de bine s-ar putea susține însă și faptul că este vorba de unul dintre studenții maghiari, care a studiat cândva, în jurul deceniului 1321-1330 sau mai devreme în acest important centru studentesc al Evului Mediu italian și astfel s-a ales cu un astfel de supranume. Totuși, din punctul nostru de vedere, am opta pentru prima variantă, deoarece, în capitlul cenădean, celălalt *Petrus* care poartă un cognomen este *Transilvanus*⁵⁸, iar *Nycolaus* mai este și *dictus de Warad*⁵⁹, adică, primul provine de undeva din arealul transilvănean [un cognomen vag/vast], în timp ce ultimul este clar un *orădean*.

Din restul de Șaisprezece denominațiuni, trei se referă la aspecte sau defecte fizice [*Michael dictus Niger*⁶⁰, *Valentinus Claudus*⁶¹ și *Stephanus Crispus*⁶²], unul la vârstă [*Dominicus antiquus*⁶³], iar unul la calități sau însușiri extraordinare, care i-au impresionat pe contemporanii săi [*Ladislaus magnus*⁶⁴ sau *dictus magnus*]. Primele trei se traduc prin: „cel Negru” ce indică un aspect măsliniu al tenului, „Șchiopul”, respectiv „Crețul”. Cel referitor la vârstă este clar, iar cognomenul lui *Ladislaus* trebuie să fie conexat cu ceva anume din viața sau atitudinea personajului, care să-i aducă o astfel de caracterizare.

De altfel, din alte documente, știm că preotul de strănă *Ladislaus* mai fusese solicitat și pentru o hotărnicire în data de 11 aprilie 1330⁶⁵. Putem presupune, cu un grad sporit de certitudine, că era de origine etnică maghiar și făcea parte din rândul nobilimii mijlocii a comitatelor⁶⁶ purtând și apelativul de *magistru*.

Două dintre sobrichete prezintă un raport antonimic foarte clar, chiar din punct de vedere spiritual: există un *Petrus dictus Sanctus Petrus* (!)⁶⁷, coleg de capitlu cu *Paulus dictus*

⁵³ *Ibidem*, p. 54. Este fiul voievodului Transilvaniei, Laurențiu Aba [a oupat *honor-ul* voievodal între 1242-1252], numit imediat după retragerea mongolo-tătără, în martie-aprilie 1242, dar în teritoriul devastate de războinicii mongoli nu a intrat până în vara lui 1243, unde se afla și Paul Geregye, investit cu funcția de comite de Solnoc [1242/43-1248], ambii cu rolul de a restaura autoritatea regelui Bela asupra teritoriului transilvănean, vezi pe larg la Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*. Cluj Napoca, Ed. Centrul de Studii Transilvane, 2007, p. 86-87, pe larg, p. 83-95.

⁵⁴ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 53, 72.

⁵⁵ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. II, doc. 346, p. 164-166.

⁵⁶ *Ibidem*, nota 13, p. 48.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 146.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 229.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 222.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 48.

⁶¹ *Ibidem*, p. 136.

⁶² *Ibidem*, p. 248.

⁶³ *Ibidem*, p. 211.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 149.

⁶⁵ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. II, doc. 587, p. 315-317.

⁶⁶ András Kovács, *Familia Wass de Ţaga în Evul Mediu*, în *AIICN*, vol. 36, 1997, p. 79, explică diferențele dintre *comes* și *magister*.

⁶⁷ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 100. Plus nota 5: „*Petrus sacerdos dictus Sanctus Petrus*”, care reproduce sintagma originală din *Monumenta Vaticana...*, seria I, vol. I, p. 78.

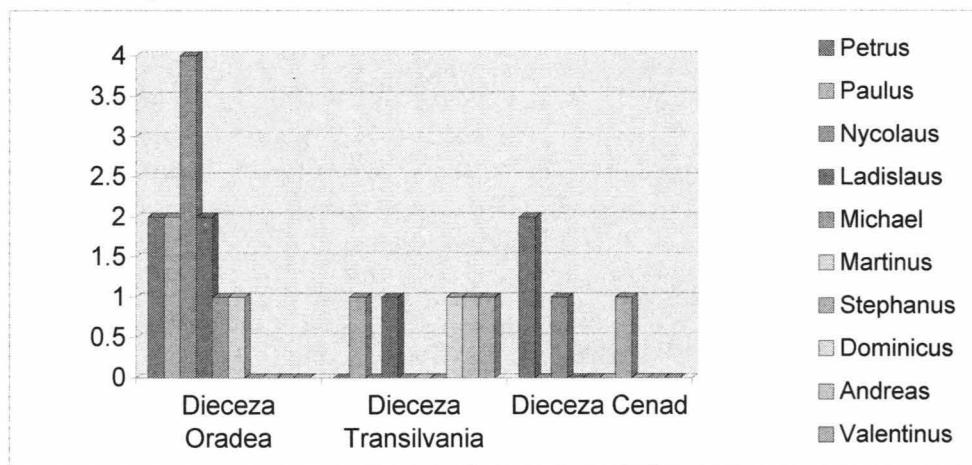
*Demon*⁶⁸. Restul de supranume, anume opt, au explicații diverse ori necunoscute, astăzi de neinterpretat sau neînțeles. Cognomenul lui *Nycolaus*⁶⁹, acel *dictus Socia* este legat probabil de calitatea sacerdotală a clericului: termenul se referă la un prelat care are atributul de companion cu funcție socială a unui inchiuzor⁷⁰.

Supranumele *filius Weywode* permite identificarea fără dubiu a canonicului orădean *Ladislaus* Aba, în timp ce acel *dictus Cyne* are tendința, prin transfer de la tată la fiu să se transforme într-un supranume pentru acea ramură a familiei nobiliare de Olosig. Cea mai apropiată formă identificată este vechiul termen anglo-saxon *cyne*, însemnând „regal”⁷¹. Lansăm acest fapt cu sensul unei supoziții, cu toate că știm din alte documente, însă cu 45 de ani mai târziu, că la Bran, regele Ludovic cel Mare ținea *ballistari* englezi.

În cazul lui *dictus Caytar* sobrichetul îl regăsim la 25 septembrie 1495, într-un document emis de Bartolomeu, vicearhidiaconul de Ciuc, care îi citează printre alții și pe un *Nicolaum Caytar* [*Kaytar*] pentru o posesiune din zona Oltului transilvănean⁷². Singura apropiere pe care o putem face este de arabicul *haydar*, care înseamnă „leu” sau, eventual, de turcicul *kadjar* care poate fi tradus ca „mărșăluiește rapid” și care a fost numele unui trib turcoman din Nordul Persiei, preluat de la liderul lor, Kadjar Noyon⁷³. Asocierea cu spațiul secuiesc a perpetuării acestui supranume pare a oferi un oarecare suport pentru originea turanică sau arabică turanizată pentru *Caytar*.

Nycolaus dictus Chiklar sau *Chitlass* rămâne fără o explicație plauzibilă a cognomenului, la fel cu acel *dictus Zumur* al lui *Paulus*. Pentru sobrichetul *dictus Chulak* singura ipoteză sustenabilă este asocierea cu acele monede care circulau în spațiul secuiesc, *chulaqi*, monedă măruntă neidentificată clar⁷⁴. *Dictus Gugar*, la fel și *dictus Tor* rămân fără o explicație.

Rămâne de observat modul în care antroponimele creștine dublate de un supranume se distribuie în funcție de dieceză.

⁶⁸ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 99.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 49.

⁷⁰ J. R. Tanner, C. W. Previte-Orton, Z. N. Brooke, *Cambridge Medieval History*, Cambridge, Ed. Cambridge University Press, 1929, vol. VI, p. 720.

⁷¹ http://www.20000-names.com/character_trait_names.htm, accesat pe data de 1. 07. 2010. Întră în componența unor nume precum Cynebald, Cynemar etc.

⁷² Barabás Samu, *Székelvi Oklévtár [1219-1776]*, vol. I. Budapesta, Ed. Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 1934, doc. 103, p. 168.

⁷³ Martijn Theodoor Houtsma et al., *First Encyclopedia of Islam*, 1913-1936, [*Supplement*] vol. 9, Leiden, Ed. E. J. Brill [Brill Academic Publisher], p. 613.

⁷⁴ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 154, nota 17.

De asemenea, putem observa într-o diagramă distribuția acestor sobrichete în funcție de dieceză, ilustrând practic tabelul de mai sus.

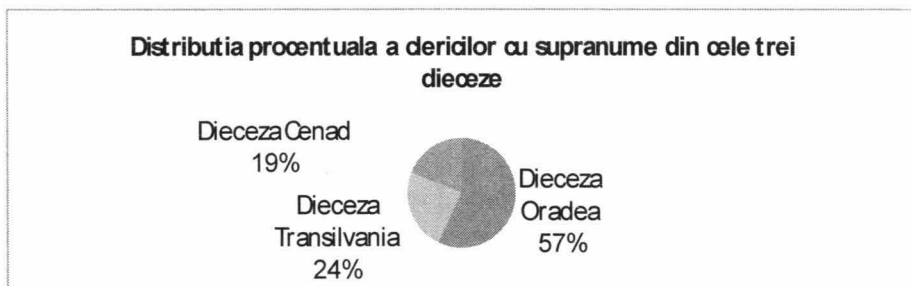

Diagrama 1

Trecând mai departe în analiza antroponimelor clericale prezente în registrul de dijme este necesar pentru început să parcurgem lista completă a numelor identificate și a numărului rezervat fiecărui antroponim din cele 1669 de persoane înregistrate.

Prezentarea acestor *nomina* se poate face atât alfabetic, cât și ținând cont de legătura acestora cu anumite elemente de identificare; în excursul nostru vom încerca să le abordăm pentru început, din prisma originii și funcționalității lor.

Plaja de nume a registrului se compune, după cum urmează din antroponimele: *Andreas, Bartholomeus, Philippus, Johannes, Jacobus, Mathias, Matheus, Petrus, Symon, Thomas*⁷⁵, *Barnabas, Lucas, Marcus, Paulus, Nycolaus, Zebedeus, Fabyanus, Gerardus, Laurentius, Lampertus, Magnus, Syxtus, Sebastianus, Vincentius, Valentinus, Vitus, Michael* [Arhanghelul], *Martinus* [de Tour], *Mauritius, Marcellus* [Centurionul], *Demetrius, Georgius, Leustachius, Emericus, Ladislaus, Stephanus, Dyonisius, Blasius, Cosmas, Damyanus, Egidius, Albertus, Augustinus, Gregorius, Benedictus, Dyco, Gallus, Anthonius, Dominicus, Franciscus, Sadoch, Arnoldus, Allexius, Bank, Briccius, Beneuis, Busa, Bernardus, Bogov, Bulch[onius], Beke, Beda, Bunnis, Bodornius, Clementinus, Collomannus, Chepanus, Cristianus, Clemens, Chama, Conradus, Kuncz, Chumpo, Cyndrinus, Ch...*, *Cantor, Desev, Detricus, Deyhardus, Ebyrhardus, Fintha, Friczko, Gabriel* [Arhanghelul], *Gothfridus, Gota, Henczmannus, Herthwicus, Henricus, Helvicus, Hermannus, Herbordus, Ioanka, Jovan, Ludvicus, Menhardus, Maczko, Pertramus, Perchtoldus, Poka, Rophayn/Raphael* [Arhanghelul], *Romanus, Renerus, Rudolphus, Rudberus, Sygurmmanus, Syfridus, Syboto, Tylmannus, Tammo, Sanctus, Tyba, Ture, Ulrichus, Vernerus/Wernherus*. Lor li se adaugă numele veterotestamentare: *Abraam, Yoseph/Joseph, Ysaak, Salomon, Danyel, Elyas*.

În total este vorba de 120 antroponime, de origini diverse. Din totalul de nume obținute, putem observa faptul că unsprezece sunt apostolice, trei legate de ucenicii lui Hristos, unul legat de un important personaj noutestamentar, unul legat de cel mai cunoscut sfânt făcător de minuni, doisprezece aparțin unor martiri sau sfinți ai primei perioade, patru aparțin marilor sfinți militari, trei marilor martiri ce au fost militari, trei sfinților regi ai Ungariei, unul aparține unui important sfânt cephalophor de secol I d. Hr., patru sfinților medici, trei sfinților doctori ai Bisericii, trei sfinților eremiți, patru sfinților mendicanți, două [sau trei, căci Mihail pendulează între două categorii] Arhanghelilor, opt unor sfinți de secol XI-XII d. Hr., două unor sfinți de secol V-VIII d. Hr., șase patriarhilor și proorocilor Vechiului Testament, restul de 49 fiind amestecate.

⁷⁵ În ordine, legați de Biserică: Grupul principal al Apostolilor Domnului, Grupul celor 70 de Ucenici, Apostolul Neamurilor, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, tatăl lui Iacov și Ioan, martiri ai secolelor II-XI d. Hr., Sfinți Militari, Marii Martiri Militari, Sfinții Regi ai Ungariei [cult local], sfinți cephalophori, sfinți medici, doctorii Bisericii, marii eremiți, mendicanți.

Practic, cantitativ, terenul este dominat de către antroponimicele martirice, urmate îndeaproape de cele apostolice și ale sfinților de factură recentă pentru perioada aceea, proveniți covârșitor din lumea nordică și germanică. Urmează numele veterotestamentare ce amintesc de patriarhi, regi și prooroci. Apoi, după un hiatus, la egalitate, numele cu rezonanță militară, mendicantă, respectiv antroponimicele legate de sfinți taumaturgi. Imediat următoare sunt acele nume legate de sfinții martiri militari, sfinții regi, sfinții doctori ai Bisericii, sfinții eremiți, ucenicii Domnului.

Totuși, dacă nu am fi operat această separație între sfinții militari, tocmai pentru că Arhanghelul Mihail nu poate fi inclus în rândul Marilor Mucenici și nici nu poate fi lăsat singur ca sfânt militar, aceștia se poziționează, de fapt, pe locul al patrulea.

Polifuncționalitatea aceluiași Arhanghel Mihail ar crește numărul antroponimicelor arhanghelice la trei într-un singur grupaj. Discuția poate exista de asemenea și la Sfântul Egidius, care a fost și eremit, nu numai medic, precum și la Sfântul Valentin, unde, episcopul a trăit în secolul V d. Hr., iar preotul a fost martirizat la Roma, acesta din urmă fiind sărbătorit în mod general în Biserica română⁷⁶. De asemenea Sfântul Dionisie Areopagitul poate fi introdus în rândul martirilor crescându-le numărul la treisprezece.

Unele antroponimice au trecut ulterior prin filtrul creștin, în condițiile în care, așa cum indicam mai sus, Biserica își extinde programul de creștinare în toată Europa Nordică și de Vest, precum și Centrală. Astfel este cazul lui Arnoldus, care a devenit un denominativ creștin prin intermediul Sfântului Arnold de Soissons [1040-1087], patronul berarilor flamanzi⁷⁷. La fel se întâmplă și cu Pertramus [Bertram], nume germanic valorificat în sens creștin prin existența Sfântului Bertram, rege al Merciei din secolul al VIII-lea d. Hr., a cărui viață s-a publicat în spațiul englez în zorii Reformei [1516]⁷⁸. Tot astfel îl întâlnim pe Sfântul Coloman de Stockerau [m. 1012], pe Sfântul Eberhard de Salzburg [1125], pe Sfântul Bertold de pe Muntele Carmel [1195], pe Sfântul Rudolph de Gubbio [1066] sau pe Sfântul Siegfried al Suediei [benedictin, m. 1045].

Astfel într-un tabel procentual și o diagramă mai puțin tehnicizate, tot acest set de informații pot fi grupate astfel:

Nr.	SFINȚI	TOTAL	PROCENT
1	APOSTOLI	11	15%
2	UCENICI	3	4%
3	MARTIRI	13	19%
4	MILITARI	7	10%
5	SFINȚI DE SEC. II-XII	11	15%
6	SFINȚI DOCTORI AI BISERICII	3	4%
7	SFINȚI MEDICI	4	6%
8	SFINȚI REGI	3	4%
9	SFINȚI EREMIȚI	3	4%
10	SFINȚI MENDICANȚI	4	6%
11	ARHANGHELI	2	3%
12	VETEROTESTAMENTARI	6	9%
13	ALȚII	1	1%
		71	100%

Tabel 3. Distribuția procentuală a antroponimelor de sfinți din registrul de dijme.

⁷⁶ *Martyrologium Romanum*, Roma, Libreria Editrice Vaticana, 2001, 14 februarie, dar și <http://ocafs.oca.org/FeastSaintsLife.asp?FSID=101926>, accesat la 29. 06. 2010, unde este relatat pe larg martiriul preotului Valentinus în anul 269 d. Hr.

⁷⁷ Anneke B. Mulder-Bakker, *The Invention of Saintliness*. London, Ed. Routledge, New Fetter Lane, 2002, p. 58.

⁷⁸ <http://www.stmichaels-audley.org.uk/orthodox.htm>, accesat 1. 07. 2010.

Raportat la întreaga plajă de antroponimice, grupul țintă este sensibil superior ca antroponimie creștină. Diferența este făcută de 26 de antroponime ce înclină balanța spre „tabăra” predominant creștină. Prin adăugarea lui Cristianus și a lui Sanctus în această schemă, procentajul denominațiunilor creștine sporește cu un procent de 2% [raport: 61% vs. 39%] de la un raport: 59% vs. 41%.

RAPORTUL ANTROPONIMIC DIN REGISTRUL DE DIJME PE 6 ANI

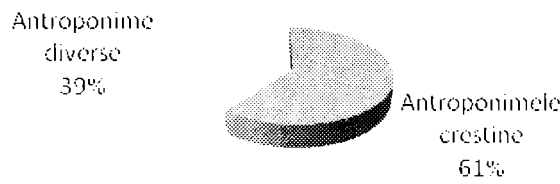

Diagrama 2. Raportul antroponimic între numele creștine și cele de diverse origini.

Cristianus și Sanctus sunt nume ce pot fi încadrate în categoria celor ce exprimă apartenența la *Mater Ecclesia*. Sanctus are însă și o analogie în calendarul roman, care pe data de 2 iunie îl serbează pe Sfântul Sanctus diaconul martirizat la Lyon în secolul al II-lea d. Hr. Pentru spațiul regalității maghiare, conexiunea ar trebui privită cu prudență și legată de substantivul comun, transformat în acest caz într-un substantiv propriu.

Dacă acceptăm translația celor două antroponime în categoria celor creștine, fără a le asocia tabelului sfinților, cele 49 de nume diverse se reduc la 47. Acestea grupează în categoria aceasta douăzeci și șapte de prenume germanice, două grecești, nouă vechi maghiare, trei slavice, unul vest slav, unul germanic maghiarizat, unul latin și trei de origine necunoscută.

Nr.	NUME	TOTAL	PROCENT
1	GERMANICE	27	57.4%
2	GRECESTI	2	4.1%
3	VECHI MAGHIARE	9	19.6%
4	SLAVICE	3	6%
5	VEST SLAVICE	1	2.3%
6	GERMANIC MAGH.	1	2.3%
7	LATINE	1	2.3%
9	NECUNOSCUTE	3	6%
		47	100%

Tabel 4. Distribuția procentuală a antroponimelor diverse din registrul de dijme.

În acest punct al analizei nu putem trece mai departe fără a face o investigație asupra originii numelor întâlnite în registru, aceasta însemnând câteva adaosuri la lista deja existentă mai sus. Astfel listei existente într-o formă ce observa alte aspecte, îi vom adăuga antroponime de origine iudaică, alte câteva germanice, grecești și latine⁷⁹.

⁷⁹ 1. Nume germanice: *Albertus, Arnoldus, Beneuis, Bernardus, Bunnis, Bodornius, Colomannus, Conradus, Kuncz, Detricus, Deyhardus, Ebyrhardus, Friczko, Gothfridus, Gota, Henczmannus, Herthwicus, Henricus, Heluicus, Gerardus, Hermannus, Herbordus, Ludvicus, Menhardus, Pertramus, Perchtoldus, Renerus, Rudolphus, Rudberus, Sygurmmanus, Syfridus, Syboto, Tylmanus, Tammo, Ture, Ulrichus, Vernerus, Lampertus.*

Din totalul de 120 nume culese din registrul de dijme pe șase ani putem ordona un tabel explicit:

Nr.	ORIGINE	CANTITATE	PROCENT
1	Germanice	38	31.5%
2	Grecești	14	12%
3	Vechi maghiare	9	8%
4	Slave	5	4%
5	Latine	29	23.5%
6	Iudaice	19	15%
7	Germanice maghiarizate	1	1%
8	Celtice și Anglo Saxone	2	2%
9	Necunoscute	3	3%
Total		120	100%

Tabel 5. Distribuția procentuală a antroponimelor după originea acestora conform registru de dijme.

Se observă foarte ușor faptul că „piața antroponimică” este dominată de numele de origine germanică [31.5%], urmate de cele de origine latină [23.5%], de cele iudaice [15%], grecești [12%] și vechi maghiare [8%]. Dar aceasta nu reprezintă decât o fațetă a problematicei. Influxul de nume germanice este oferit de dieceza transilvăneană, în special, celelalte contribuind și ele la acest proces, însă într-un procent mult mai mic, după cum se va observa mai jos.

Raportul antroponimic se va observa, în final, că este cu totul altul, defalcăt pe antroponime. De asemenea, nu trebuie uitat faptul că mulți preoți purtând antroponime de origine iudaică sau latină sunt de fapt germani.

Ceea ce trebuie reținut în acest punct este faptul că numele germanice domină între 1332-1337 în rândul clericilor din diecezele de Cenad, Agria, Oradea și Transilvania, urmate de aproape de antroponimele de factură latină. Este interesant de observat modul în care numele de factură iudaică și greacă stau foarte aproape, iar cele vechi maghiare sunt în regres, cel puțin în rândul sacerdoțiului emițând un semnal clar, foarte bine perceptibil.

Faptul că numele slave în rândul clericilor de rit roman nu ating decât un foarte slab 4% trebuie să indice preocupări confesionale, cel puțin diverse, altele decât cele latine, pentru blocul slav din partea transdanubiană a regatului angevin.

În această etapă a studiului ne propunem să observăm repartizarea antroponimică din suma totală a clericilor, defalcând totul pentru fiecare antroponim în parte.

Primele statistici vor fi pentru numele veterotestamentare, continuând cu cele nouotestamentare, ale diverselor categorii de sfinți, apoi ale antroponimelor clasificate de noi ca „diverse” sau amalgamate.

2. Nume grecești: *Andreas, Philippus, Nycolaus, Demetrius, Georgius, Leustachius, Dyonisius, Cosmas, Damyanus, Egidius, Gregorius, Allexius, Romanus, Stephanus*.

3. Nume celtice: *Briccius*.

4. Nume anglo-saxone: *Beda*.

5. Nume slave: *Jovan, Bogov, Iovanka, Maczko, Ladislaus*.

6. Nume latine: *Petrus, Paulus, Fabyanus, Laurentius, Magnus, Mauritius, Syxtus, Sebastianus, Vincentius, Valentinus, Vitus, Martinus, Marcellus, Emericus [<Emeritus], Blasius, Augustinus, Benedictus, Dyco, Gallus, Anthonius, Dominicus, Franciscus, Cantor, Marcus, Lucas, Clementius, Clemens, Sanctus, Cristianus*.

7. Nume iudaice: *Bartholomeus, Johannes, Jacobus, Mathias, Matheus, Symon, Thomas, Barnabas, Zebedeus, Michael, Raphael, Gabriel, Abrram, Joseph, Ysaak, Salomon, Danyel, Elyas, Sadoch, Matheus*.

8. Germanice maghiarizate: *Deseu*.

9. Vechi maghiare: *Bank, Bulchoniuss, Beke, Chepan, Chama, Fintha, Poka, Tyba, Busa*.

10. Origini necunoscute: *Chumpo, Cyndrinus, Ch...*

a. Abraam, Yoseph/Joseph, Ysaak, Salomon, Danyel, Elyas/Helyas

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Abraam	15	0.78%		
2	Joseph	2	0.12%		
3	Ysaak	1	0.06%		
4	Salomon	3	0.18%		
5	Danyel	1	0.06%		
6	Elyas	6	0.36%		
		28	1.56%	1669	100%

Tabel 6. Distribuția procentuală a antroponimelor veterotestamentare pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 1.56%].

b. Apostolii

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Andreas	39	2.34%		
2	Bartholomeus	5	0.30%		
3	Philippus	5	0.30%		
4	Johannes	220	13.18%		
5	Jacobus	59	3.54%		
6	Mathias	22	1.32%		
7	Matheus	2	0.12%		
8	Petrus	186	11.12%		
9	Symon	12	0.72%		
10	Thomas	42	2.52%		
11	Paulus	136	8.16%		
		728	43.62%	1669	100%

Tabel 7. Distribuția procentuală a antroponimelor apostolice pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 43.68%].

c. Ucenicii

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Barnabas	3	0.18%		
2	Lucas	15	0.90%		
3	Marcus	14	0.84%		
		32	1.92%	1669	100%

Tabel 8. Distribuția procentuală a antroponimelor ucenicilor [70] pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 1.92%].

d. Martirii

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Fabyanus	4	0.24%		
2	Gerardus	1	0.06%		
3	Laurentius	32	1.92%		
4	Lampertus	2	0.12%		
5	Magnus	1	0.06%		
6	Syxtus	2	0.12%		

7	Sebastianus	4	0.24%		
8	Vincentius	2	0.12%		
9	Valentinus	14	0.84%		
10	Vitus	3	0.18%		
11	Dionysius	8	0.48%		
12	Clementinus	2	0.12%		
13	Clemens	6	0.36%		
		81	4.86%	1669	100%

Tabel 9. Distribuția procentuală a antroponimelor martirilor pentru perioada 1332-1337.
Din total [1669/100%, reprezintă 4.86%].

e. Militarii și ceilalți

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Michael	78	4.68%		
2	Martinus	29	1.74%		
3	Mauritius	1	0.06%		
4	Marcellus	3	0.18%		
5	Demetrius	13	0.78%		
6	Georgius	19	1.14%		
7	Leustachius	2	0.12%		
8	Nycolaus	190	11.38%		
9	Arnoldus	3	0.18%		
10	Briccius	5	0.30%		
11	Bernardus	2	0.12%		
12	Beda	1	0.06%		
13	Albertus	14	0.84%		
14	Augustinus	2	0.12%		
15	Gregorius	28	1.68%		
16	Blasius	20	1.20%		
17	Cosmas	6	0.36%		
18	Damyanus	3	0.18%		
19	Egidius	12	0.72%		
		431	25.84%	1669	100%

Tabel 10.1. Distribuția procentuală a antroponimelor militarilor *et alii* pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 25.84%]. Din necesitate de spațiu acest tabel a fost fragmentat în două părți, totalul procentual ocupat din economia numelor fiind totalizat de 41.02%.

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Ladislaus	27	1.62%		
2	Emericus	12	0.72%		
3	Stephanus	96	5.76%		
4	Benedictus	38	2.28%		
5	Dyco	1	0.06%		
6	Gallus	1	0.06%		
7	Anthoniu	4	0.24%		
8	Dominicus	49	2.94%		

9	Gabriel	5	0.30%		
10	Raphael	2	0.12%		
11	Zebedeus	1	0.06%		
12	Cristianus	5	0.30%		
13	Sanctus	1	0.06%		
14	Colomannus	1	0.06%		
15	Ebyrhardus	1	0.06%		
16	Pertram	1	0.06%		
17	Perchtoldus	1	0.06%		
18	Rudolphus	1	0.06%		
19	Syfridus	3	0.18%		
20	Franciscus	2	0.12%		
21	Sadoch	1	0.06%		
		253	15.18%	1669	100%

Tabel 10.2. Distribuția procentuală a antroponimelor militarilor și a celorlalți pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 15.18%].

f. Antroponime diverse

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Beneuis	1	0.06%		
2	Bunnis	1	0.06%		
3	Bodornius	1	0.06%		
4	Conradus	17	0.06%		
5	Kuncz	1	0.06%		
6	Detricus	1	0.06%		
7	Deyhardus	1	0.06%		
8	Frichko	2	1.02%		
9	Gothfridus	5	0.12%		
10	Gota	1	0.30%		
11	Henczmannus	7	0.42%		
12	Henricus	20	1.20%		
13	Hermannus	10	0.60%		
14	Herthwicus	1	0.06%		
		69	4.14%	1669	100%

Tabel 11.1. Distribuția procentuală a antroponimelor germanice pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 4.14%].

Totalul celor 2 diagrame referitoare la germanicii din registru ajunge la 5.70%, ceea ce, de fapt, infirmă teza unei „supremații” germanice, din punct de vedere antroponimic asupra unei părți a teritoriului transdanubian a regatului maghiar. „Victoria” numelor germanice se manifestă doar în plan onomastic cantitativ, fără a influența foarte mult realitatea dispersiei unor alte antroponime.

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Heluicus	3	0.18%		
2	Herbordus	5	0.30%		
3	Ludvicus	1	0.06%		
4	Menhardus	1	0.06%		

5	Renerus	1	0.06%		
6	Sygmarmannus	1	0.06%		
7	Rudberus	1	0.06%		
8	Syboto	1	0.06%		
9	Tylmannus	7	0.06%		
10	Tammo	2	0.06%		
11	Ture	1	0.06%		
12	Ulrichus	1	0.42%		
13	Vernerus	1	0.12%		
		26	1.56%	1669	100%

Tabel 11.2. Distribuția procentuală a antroponimelor germanice pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 1.56%].

g. Antroponime diverse [altele]

Nr. Crt.	Nume	Cantitate	%	Total	Total %
1	Allexius	1	0.06%		
2	Romanus	1	0.06%		
3	Bank	1	0.06%		
4	Bulchonijs	1	0.06%		
5	Beke	1	0.06%		
6	Busa	1	0.06%		
7	Chepan	1	0.06%		
8	Chama	1	0.06%		
9	Fintha	1	0.06%		
10	Poka	2	0.12%		
11	Tyba	1	0.06%		
12	Bogov	1	0.06%		
13	Iuanka	1	0.06%		
14	Jovan	1	0.06%		
15	Maczko	1	0.06%		
16	Desev	1	0.06%		
17	Cantor	1	0.06%		
18	Chumpo	1	0.06%		
19	Cyndrinus	1	0.06%		
20	Ch...	1	0.06%		
		21	1.32%	1669	100%

Tabel 12. Distribuția procentuală a antroponimelor diverse [altele] pentru perioada 1332-1337. Din total [1669/100%, reprezintă 1.32%].

Referitor la rezultatul distribuției procentuale a antroponimelor după numărul de purtători ai diverselor onomasticoane, se observă că într-un procent de 43.62% domină numele de botez racordate ierarhiei apostolice, urmate de cele ale sfinților de diverse facturi [categorii] cu 41.02%, apoi la mare distanță numele germanice cu 5.70%, cele ținând de sfinții martiri cu 4.86%, apoi, ale Sfinților Ucenici ai Domnului cu un procent de 1.92%, ale proorocilor și patriarhilor Vechiului Testament cu un procent de 1.56% și, în final, cele amestecate cu un procent de 1.32%.

Dacă vom contabiliza, în final, întreaga plajă de clerici putem observa la un calcul rapid faptul că 92.98% dintre sacerdoții înregistrați de colecții de dijme pontificale, în cele patru

dieceze pentru anii 1332-1337, poartă nume racordate programului antroponimic al Bisericii Romane, în timp ce doar 7.02% au nume ce nu se încadrează acestei realități.

Practic, pentru ceva mai bine de 116 clerici, părinții și preotul, care a oficiat botezul, au optat pentru antroponime care desigur făceau parte din bagajul patronimic al familiei respective.

Situația este clară pentru sacerdoții din mediul germanic, unde, cu precădere bagajul onomastic este conexat, în continuare lumii germanice de unde au sosit coloniștii. Așa stă situația de exemplu pentru cei șaptesprezece *Conradus*, pentru cei zece *Hermannus*, pentru cei aproximativ douăzeci de *Henricus* sau cei șapte *Henczmannus* sau șapte *Tylmannus* care sunt înregistrați în diverse localități de pe *fundus regius* transilvănean.

La fel trebuie să ne gândim la acel *Fintha*, la *Bulcsu*, arhidiaconul din capitlul transilvan, care poartă un nume menționat cronistic în antroponimia maghiară încă din deceniul cinci al secolului al IX-lea⁸⁰, la *Chepan* sau la *Chama*, nume pe care îl întâlnim, de exemplu, pe la 1230, și apoi la 1315 în patronimica familiei nobile Wass de Țaga⁸¹. Poate nu întâmplător găsim acest antroponimic în capitlul albens, fiind un nume conexat acestui spațiu. Numele îl regăsim și în „Satul lui Chama” [*Chamafaya*] din comitatul Doboka aparținând familiei Wass [fondatorul satului desigur].

Deseu face parte din categoria numelor germanice [este cunoscut lumii longobarde, unde ultimul rege din Pavia a purtat acest nume, adică *Desideriu*], care, prin uz repetat în limba maghiară, a ajuns să fie adoptat în cadrul limbii ce l-a împrumutat sub o formă coruptă, ușor de înțeles însă de vorbitorii de maghiară: adică *Dezsö*, transcris în actele de cancelarie sub forma *Desev* sau *Deseu*.

Bogov trebuie conexat cu lumea slavă, conținând o particulă teoforică, *bog* [Dumnezeu] și indicând un slav sudic, probabil bulgar. Mai greu este de intuit cum a ajuns în comitatul Turda, la Micuș/Micești [*Migus*], în arhidiaconatul turdean, unde slujește în anul 1332⁸².

Ivanca din Gurba [dieceza Oradea] apare de-a lungul a cinci ani ca platnic scris fiind sub formele *Ioanka*, *Jovanka*, *Iuanka* [începând cu 1332]⁸³, iar Ivanca din Chiraleu [dieceza Oradea] apare ca platnic în doi ani [începând cu 1333] fiind înregistrat sub forma *Iuanka*, *Ioanka*. Este clar vorba de doi slavi, poate de origine ruteană sau slovacă, care sunt preoți în dieceza orădeană.

Mai interesant pare cazul lui *Jovan* [Iovan] din Olosig [dieceza Oradea], care plătește timp de doi ani dijma [începând cu 1333]. Faptul că redactorul registrului pentru Oradea este francez se certifică prin transcrierea numelui ca *Jean*, fapt ușor de înțeles, pentru un străin, căruia un preot îi dictează un nume ușor de confundat. Cert este faptul că acest *Jovan* evoluează într-o ambianță italiană [*Olazi*] având în vedere faptul că există cel puțin două sate în apropierea orașului episcopal cu acest nume, plus un cartier al orașului⁸⁴.

Maczko din *Krestor* [dieceza de Agria]⁸⁵ slujește într-o parohie cu hramul Sfintei Cruci, după cum indică numele satului, și este mai mult ca sigur polonez sau rutean polonizat, având în vedere atât grafia numelui, în registru, cât și apropierea fonetică de numele *Mieczko*, specific spațiului polon încă de la întemeiere [ducele fondator al statului polonez, Mieczko I].

Revenind la cele 92.98% procente ale clericilor cu nume aparținând mediului patronimic creștin, am dori să semnalăm câteva nume extrem de rare, care au fost identificate. În această

⁸⁰ Șerban Turcuș, *Sfântul Gerard de Cenad sau despre destinul unui venețian în jurul anului o mie*. București, Ed. Carom, 2004, p. 20-21.

⁸¹ Kovács András, *The History of the Wass the Czege family*. Hamburg, Ed. Edmund Siemers-Stiftung, 2005, p. 43.

⁸² *DIR, C. Trans., veac XIV.* vol. III, doc. 56, p. 143.

⁸³ *Ibidem*, doc. 56.

⁸⁴ *Ibidem*, doc. 56.

⁸⁵ *Ibidem*.

categorii le-aș include pe următoarele: *Briccius*, *Beda*, *Dyco*, *Gallus*, *Lampertus*, *Magnus*, *Syxtus*, *Vitus*.

Briccius este numele unui sfânt francez de secol V d. Hr., episcop de Tours [399-444], care a fost ucenicul Sfântului Martin, episcopul anterior de Tours, care, la rândul său fusese ucenicul Sfântului Hilarius⁸⁶. Numele lui Briccius atestă însă o origine celtică, semnificând: „colorat, pictat” [din *bricctiu*]⁸⁷.

Beda este conexat cu Venerabilul Beda, redactorul primei cronici a Angliei, unde este amintit și legendarul *Artorius*, iar *Dyco* este legat de Sfântul Deicolus, fratele Sfântului Gallus, și care a fost unul din discipolii Sfântului Columban. Numele lui *Lampertus* se leagă de creștinarea spațiului olandez în secolele VI-VII, dar și de sfântul martir Lampertus din Zaragoza. Fără îndoială aceste antroponime îi leagă pe purtătorii acestora de spațiul franco-olandez medieval, fie prin influență livrescă, fie prin contact direct cu regiunea respectivă.

În cazul lui *Syxtus*, fiind vorba de doi clerici, unul arhidiacon de Pâncota [1335] din dieceza de Agria, celălalt din dieceza de Oradea, putem să bănuim fie doi clerici italieni, fie o contaminare prin lectură patristică sau hagiografică din partea părinților, având în vedere că Sfântul Syxtus este al patrulea papă, dar și martir din secolul al II-lea d. Hr. [126].

Raportul final dintre numele neîncadrate programului onomastic al Bisericii și cele vechi germanice sau de varii alte facturi poate fi reprezentat astfel:

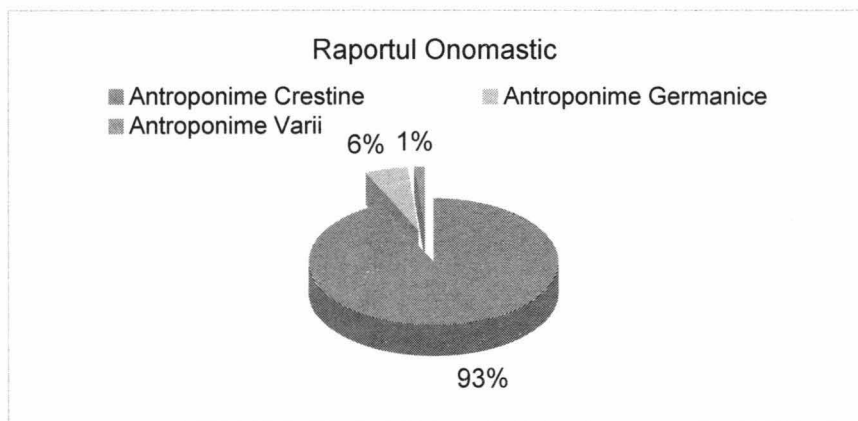

Diagrama 3. Raportul dintre clericii cu nume creștine față de cei cu nume neîncadrate teologic.

În ceea ce privește numele de botez, statistic putem afirma că cei mai mulți dintre preoți poartă numele Sfântului Apostol Ioan [*Johanes*], urmat de cel al Sfântului Nicolae [*Nicolaus*], marele făcător de minuni, al „prințului Apostolilor”, *Petrus*, al Apostolului Neamurilor [*Paulus*] și a Sfântului Rege Ștefan [*Stephanus*]. Dintre cele cinci antroponime, două sunt latine, două grecești și unul iudaic.

Apariția în poziție secundă a lui *Nicolaus* și a lui *Johannes* pe prima poziție, pare a indica o orientare a sacerdoților spre sfinți de sorginte orientală, chiar dacă latinizatul *Petrus* este imediat următor, succedat de *Paulus*. Faptul că există o preferință sporită inclusiv pentru Sfântul creștinător al Ungariei, care și-a luat, probabil nu întâmplător, numele de *Stephanos*, „coroană”, vine să întărească această convingere. Ba mai mult, în dieceza de Oradea întâlnim o localitate cu numele de *Chefa*, pe cuprinsul arhidiaconatului de Homorog⁸⁸, care știm că este traducerea

⁸⁶ Philippe Walter, *Mitologie creștină. Sărbători, ritualuri și mituri din Evul Mediu*. București, Ed. Artemis, 2005, p. 44-51.

⁸⁷ <http://www.santiebeati.it/nomi/Detailled/1662.html>, accesat 2. 07. 2010.

⁸⁸ *DIR, C, Trans., veac XIV*, vol. III, doc. 56, p. 50.

greacă a lui *Petrus*, pe care o găsim inclusiv în epistolele Sfântului Pavel, care le scria creștinilor din Ellada, că ei nu pot fi ai lui Pavel ai lui Apollo sau ai lui *Chifa* [adică *Petrus*], căci ei sunt toți ai lui Hristos, care s-a răstignit pentru ei.

În poziții regresive mai întâlnim astfel de nume de factură orientală: *Demetrius*, *Georgius*, *Egidius*. Chiar parohul din Târgul Mureș poartă numele de *Romanus*, iar în dieceza de Cenad găsim un *Allexius*, maghiarizat în forma *Elech* sau *Elek*, dar în prima înregistrare numele trecut a fost clar și exact.

Ciudată pare a fi afecțiunea față de sfinții sirieni Cosmas și Damyanus, explicabilă însă și prin cultul datorat existenței bisericii sfinților în Roma, hramul întâlnindu-l, însă, și în arhidiaconatul de Tylegd, pe pământul secuiesc⁸⁹.

De asemenea, se poate observa că în dieceza Transilvaniei, chiar și în lumea săsească există tendința de a renunța la antroponimele germanice în favoarea celor clar creștine. Atașamentul celor ce botează este foarte legat de același *Johannes*, de *Thomas* sau *Nycolaus*: cel puțin cincisprezece *Johannes* se pot identifica la o primă vedere în dieceza Transilvaniei, cinci *Nycolaus* în prepozitura de Sibiu ș.a.m.d.

Este clar faptul că pătrunderea puternică a structurilor ecleziastice, timp de 300 de ani în cadrele regatului, precum și activitatea sporită a legațiilor pontificale aici, mai ales după 1230, culminând cu sinodul de la Buda [1279] și prezența cardinalului Gentile, la începutul domniei lui Carol Robert, să fi contribuit vizibil la impunerea unui program antroponimic mai consecvent, în acord cu tot ceea ce se întâmpla în cadrele largi ale *christianitas*-ului.

Din 1669 de persoane înregistrate în registrul de dijme pontificale pe șase ani, doar un procent de 7.02% utilizează un alt registru antroponimic decât ceilalți membri ai comunității ecleziastice din arhiepiscopia de Kalocsa.

Anthroponomy of the clergy from the papal tithes registry on six years [1332-1337] with reference to Transylvania

Abstract

The aim of this study is to reveal some unknown aspects regarding the names of the ministers from four Latin dioceses of today Transylvania: Oradea, Cenad, Transylvania and Agria.

The study has two major segments: the first part is dedicated to the analysis of the registry and of the members of the papal envoy for the entire period. The second part is an overview upon the quantity, names and statistics of those clerics from the mentioned dioceses.

It is very clear that an impressive percent of names are Christian names that suggest the implication of the Mother Church in the baptismal process in the 14th century, probably in an accord with the family of the newly born.

The Christian names can be partitioned as having Jewish, Latin or Greek origins and the most common are: John [Johannes], Nicholas [Nycolaus], Peter [Petrus], Paul [Paulus], Michael [Michael] etc. The rest of the names are of German origin, Slavic or ancient tribal Hungarian origins as we can mention: Henricus, Tylmannus, Sygurmannus, Ludvicus, Iwanka, Jovan or Bulchu.

The registry points out the idea that in today's Transylvania the names of the clergy were connected with the Church's program of naming at the baptismal the newborn and that the old pagan names were on a path of extinction in the minister's world.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 199.